

A la recerca dels paisatges literaris al Bages

REPORTATGE-CULTURA. Arreu de Catalunya hi ha espais i paisatges que s'han convertit en literaris gràcies a les obres de poetes i novel·listes. Pep Coll, flamant guanyador del quinze premi Amat-Piniella, ha situat en aquest mapa literari diversos racons del Pirineu. Al Bages, com no podia ser d'altra manera, també en tenim.

La quinzena edició del Premi Joaquim Amat-Piniella, l'acte de lliurament del qual va tenir lloc el passat 25 de febrer a l'auditori de la Plana de l'Om, ha reconegut la novel·la *Dos taüts negres i dos de blancs* (Proa, 2013), de l'escriptor pallarès Pep Coll. En aquest llibre, Coll fa una reconstrucció minuciosa, per bé que literària, dels abominables crims de Carreu de l'any 1943, i de la posterior investigació completament esbiaixada per les circumstàncies sociopolítiques del moment. A Carreu (molt a prop de Pessonada, d'on és originari l'escriptor) van aparèixer assassinats un matrimoni i les seves dues filles. Els assassins, una parella de masovers veïns, no van ser mai condemnats per la justícia. Al marge de la trama, el paisatge pirinenc, com en altres obres de Pep Coll, hi té un protagonisme clar. La història s'emmarca en una vall del Pallars Jussà, avui completament despoblada, situada entre la Pobla de Segur i Coll de Nargó. A *Dos taüts negres i dos de blancs*, les coves, serres, obagues, fonts, poblets o masies de la zona recuperen literàriament, doncs, l'activitat que havien viscut fins a mitjan segle XX, i, pel que va comentar Coll durant la presentació a Manresa dels finalistes de l'Amat-Piniella, els darrers mesos aquests espais (i, molt especialment, el cementiri mig enrunat d'Herva-Savina, on hi ha enterrades les nenes) han rebut també la visita de curiosos que, després de llegir la novel·la, han volgut recrear, sobre el terreny i acompanyats per l'autor de Pessonada, els fets que s'hi narren.

Jordi Santasusagna
Rutes arreu del país

El cas de *Dos taüts negres i dos de blancs* no és una excepció. Moltes altres parts del país han despertat l'interès de lectors entusiastes que volen trepitjar els indrets on han viscut mentre llegien. Síntoma i, alhora, conseqüència d'aquest interès són, per exemple, els volums de la *Geografia literària* que el monistrolenc Llorenç Soldevila ha anat publicant els darrers anys. No cal dir que Barcelona compta amb diverses rutes literàries, moltes de les quals -ai las!- parteixen de novel·les originalment escrites en castellà, com *La sombra del viento*, de Carlos Ruiz Zafón, *La Catedral del Mar*, d'Ildefonso Falcones, o *Victus*, d'Albert Sánchez Piñol. La vall d'Àssua, al Pallars Sobirà, ofereix itineraris per refer els passos dels personatges de *Les veus del Pamanó*, de Jaume Cabré; o de *Pedra de tartera*, de Maria Barbal. El Vilaniu literari de Narcís Oller ha dut lectors a resseguir alguns espais de Valls. Josep Pla i Josep Maria Espinàs, viatgers insaciabls, són gairebé omnipresents a les rutes d'arreu del país, si bé no tant per la seva obra de ficció com, sobretot, pels llibres de viatges. Artur Bladé a Benissanet, o Jesús Moncada a Mequinensa, són altres novel·listes que han retratat en les seves novel·les un paisatge conegut. I no cal dir que grans poetes com Verdaguier, Espriu, Vinyoli o Martí i Pol, tenen les seves rutes a Folgueroles, Arenys, Santa Coloma de Farners o Roda de Ter, respectivament.

I al Bages, tenim paisatges literaris? Podem resseguir la comarca a partir del que han escrit poetes i novel·listes? Doncs sí, i pot resultar ben interessant.

Jaume Serra Fontelles retratat a Manresa Foto: Jordi Alavedra

Manresa

La capital del Bages ha centrat l'interès de molts escriptors, com queda demostrat en la ruta *Manresa vista pels escriptors* (ho podeu comprovar en l'ampli reportatge del número 293 d'aquesta revista, corresponent al desembre de 2013). Des de poetes com Verdaguer fins a assagistes com Vicent Prat, la ciutat ha estat recreada literàriament per la ploma de molts lletraferits. Destaquen, però, algunes novel·les que quasi mereixerien una ruta independent. Així, els personatges d' *Una família exemplar* (2013), de Genís Sinca, corren pel passeig de Pere III, amunt i avall, de Sant Domènec a Crist Rei, al llarg de tota la divertida novel·la, que retrata, a més, amb un punt de caricatura, el caràcter de la burgesia provinciana. Un altre llibre imprescindible és *El Casino dels senyors* (1956), de Joaquim Amat-Piniella, que també retrata la classe burgesa manresana, en aquest cas la d'abans de la guerra, amb una ironia fina i subtil. En el cas d'Amat-Piniella, tot i que es parla de la Ciutat i no surt en cap moment el nom de Manresa, es poden reconèixer diversos racons de l'actual Centre Cultural del Casino i també del Passeig. Segurament, però, la novel·la que més s'entreté a descriure alguns indrets de la ciutat (en aquest cas amagada rere l'anagrama de Remansa) és *Nit de vetlla*, 2009, de Jaume Serra Fontelles (que ja havia situat a Manresa una novel·la anterior, *Desitja'm sort, Madeleine*), on el protagonista fa un recorregut, en temps real, per alguns dels racons del barri antic: des de l'estació de trens fins al mític bordell de cal Guarro, passant per les Piques, el carrer de Sant Miquel o el bar Can Pardal.

De Calders a la vall de Marfà

La poesia de Josep Fàbrega convida, tot sovint, a contemplar el paisatge, i més concretament el paisatge que envolta Calders. Una passejada fins al Forat Micó, les tombes de Pertegàs o les fonts de l'Angle i de les Tàpies pot enriquir-se amb la companyia d'alguns versos de, per exemple, *Sis dies d'agost* (2010).

Sense moure'ns d'aquella zona, però ja formant part de la comarca natural del Moianès, la vall de Marfà forma el paisatge de la novel·la *L'ànima de la vall* (2008), de Lluís Cerarols. En realitat, a banda de les històries particulars dels personatges, aquesta novel·la és la història de la vall i de la gent que hi viu en comunió. La plasticitat de les descripcions ha fet que diversos lectors s'hagin interessat per acostar-s'hi i existeix, de fet, una ruta literària relacionada amb la novel·la de Cerarols, que passa, entre altres indrets, per la masia de la Coma, la riera Golarda, la font de la Tosca o el sorprenent molí d'en Brotons.

De Cardona a Saló

A l'altre extrem de la comarca, Jordi Santasusagna ha situat, fins ara, tres novel·les a la seva ciutat, Cardona. *L'infern d'alabastre* (2011) és un thriller històric que parteix d'una valuosa imatge medieval que se suposa que van dur a l'església de Sant Miquel de Cardona després que les tropes d'Alfons el Magnànim saquegessin Marsella. *L'Aleman* (2013), ambientada als anys quaranta, se centra sobretot al voltant de la mina i de la fàbrica, però també en cinemes, bars o carrers de la població. En tercer lloc, *Bandera Negra* (2014) recrea el setge de 1711 i fa una descripció detallada de diverses parts del castell.

El paisatge agrest i els indígenes sorruts de la zona que inclou el terme immens de Sant Mateu de Bages, format per un nombre ingent de poblets i per in comptables masies, són ben presents al cicle narratiu "L'agre de la terra", format per les novel·les *Oratjol de la Serra* (1919), *L'estrella amb cua* (1919) i *La tragèdia de cal Pere Llarg* (1923), que va escriure Eduard Girbal Jaume i que situa l'acció, sobretot, pels volts del poble de Saló -amagat rere el nom d'Oratjol de la Serra-, Vallmanya o Castelltallat.

I encara podríem continuar. Hi hauria, per exemple, Sant Benet de Bages, que va inspirar la novel·la *L'últim abat*, de Martí Gironell, i que també apareix a la novel·la juvenil *L'Ocell de Foc*, d'Emili Teixidor; o Montserrat, tant el monestir com el massís, que ha inspirat infinitat de poetes, de Verdaguer a Josep Carner, passant per Sagarra.